
Tranzicijski stradalnici

Navršilo se deset godina od međunarodnog priznanja Hrvatske. Naše dosadašnje tranzicijsko razdoblje bilo je na poseban način mukotrпно ali i obećavajuće. Prepoznali smo povijesnu priliku i snagom nacionalnog jedinstva u obrambenom ratu izborili slobodu i uspostavili državnu neovisnost. Ova je obljetnica povod da se sa zahvalnošću i poštovanjem prisjetimo svega postignutog te istodobno kritički ukažemo na još neispunjena očekivanja od mlade države. Ovdje ne kanim hvaliti velika i neosporna postignućima nego ću radije progovoriti o još neispunjenim nadama koje su bile glavni pokretač u borbi za nacionalnu samostalnost i socijalnu pravdu.

Sve donedavno dok smo živjeli u sklopu bivših višenacionalnih državnih tvorevina vladalo je uvriježeno shvaćanje da imamo lijepu i vrlo raznoliku zemlju s izrazitim prirodnim ljepotama, osobito prekrasnom Jadranskom obalom, drevnom i vrijednom kulturnom baštinom, a najveće naše bogatstvo jesu sposobni i školovani hrvatski ljudi. Te prednosti, na žalost, dosad nisu mogle doći do izražaja jer se Hrvatskom upravljalo iz stranih političkih središta koja su sprječavala pravi razvitak zemlje i sebi prisvajala najveći dio njezinih dobara. Zbog nacionalne podređenosti i neslobode iz zemlje su bježali politički progонjeni domoljubi, a zbog gospodarske zaostalosti napuštali su je mnogi radišni ljudi idući truhom za kruhom. Nakon pada totalitarnog komunizma i uspostave slobodne i demokratske nacionalne države stvorene su napokon nužne pretpostavke i postavljeni potrebni okviri za izgradnju pluralnog društva, socijalne pravde i napretka za sve njezine građane. Premda će nas još dugo opterećivati komunističko i ratno naslijeđe a u najnovije vrijeme sve su zamjetniji utjecaji globalizacije, ipak više ne bi smjelo biti izgovora za vlastite neuspjehe ni svaljivanja krivice na izvanjske čimbenike. Odsada važi nova već često opetovana lozinka: Hrvatska će biti onakva kakvu je sami izgradimo. Kako su se, dakle, u desetljeću samostalnosti ispunila očekivanja osobito ona na gospodarskom području?

Početni nacionalni zanos nakon preokreta i zadivljujući uspjesi iskazani u domovinskom ratu, nažalost, nisu se ni izdaleka mogli

ponoviti na području tranzicijskog preustroja gospodarstva. U svome drugom iskoraku Hrvatska je posustala. Premda smo imali određene prednosti u odnosu na druge zemlje i otprije komunicirali sa Zapadom putem turizma i naših radnika zaposlenih u inozemstvu, ova naša iskustva s tržišnim gospodarstvom nisu iskorištena. Privatizacija je započela u nepovoljnim ratnim i poratnim uvjetima desetogodišnje vladavine jedne političke stranke. Te su okolnosti doprinijele brzom bogaćenju jedne male skupine ljudi dok je veliki broj poduzeća istodobno propao, a deseci tisuća njihovih radnika ostali bez posla. U društvu su se produbljivale socijalne razlike i proširilo shvaćanje da su novopečeni bogataši raznim prevarama i sumnjivim zakonskim radnjama došli do svojega novca. Ondašnjoj vladi se s pravom i danas predbacuje da takve zloporabe nije pravovremeno djelotvorno sprječavala niti ih je poslije sudski progonila.

Sadašnja koalicijska vlada svojevremeno je dobila izbore obećanjem da će ponaprije preispitati privatizaciju i poništiti nepravilno izvršene pretvorbe, a krivce pozvati na odgovornost, te da će otvoriti dvije stotine tisuća novih radnih mjesta. Ako se ima u vidu da u Hrvatskoj nezaposlenost trenutačno iznosi više od 20 posto i da se broj onih koji su izgubili posao ili ga ne mogu naći popeo na strahovitih više od četiri stotine tisuća radno sposobnih, onda je očito da odgovorni nemaju pravog koncepta za rješavanje ove akutne gospodarske i socijalne problematike. Zabrinjavaju i neki drugi pokazatelji primjerice o hrvatskom vanjskom dugu koji je narastao na dvanaest milijardi dolara, o unutaršnjim zaduženjima građana kreditima koje se u prosjeku penje na deset tisuća kuna po stanovniku, o rasprodaji zdravih domaćih tvrtki koje su od strateške važnosti za budućnost zemlje itd. Već se prijašnja vlada odveć pouzdavala u samoregulacijsku snagu slobodnog tržišta, a sadašnja neoliberalna čini to u još većoj mjeri zanemarujući zapadna iskustva da tržišno gospodarstvo ne može pravo funkcionirati bez državnog usmjerenja koje treba sprječavati špekulacije i štitići opće nacionalne interese.

Zacijelo je gospodarska problematika mnogo složenija i osjetljivija nego što se to čini slušajući olako dana predizborna obećanja na stranačkim skupovima. A pitanje zapošljavanja ključ je svekolikog gospodarskog i inog napretka. I dok nas s jedne strane svakodnevno zapljuskuje promidžba zapadnog potrošačkog društva i njegova materijalnog blagostanja, budeći u nama nove potrebe i želju da ga što prije dostignemo, dotle s druge strane stotine tisuća naših nezaposlenih i njihove obitelji ostaju bez mogućnosti rada i zarade te nemaju najosnovnijih sredstava za život a kamoli da sudjeluju u

blagodatima napretka. Nezaposleni su poniženi u svome dostojanstvu, frustrirani i nezadovoljni jer se bez rada ne mogu ostvariti kao ljudi niti mogu biti ravnopravni članovi u društvu. Osobne i obiteljske patnje zbog njihova stanja nerijetko ih vode u beznađe, apatiju i različite vrste ovisnosti. Golemu štetu ima i cijela društvena zajednica jer petina njezinih sposobnih članova ne privrjeđuje i ne doprinosi zajednici nego, što više, od nje treba pomoć i potporu. Time i država ne može ispunjavati svoju ulogu pravedne i dostatne raspodjele sredstava pojedinim skupinama i javnim službama jer je sredstava jednostavno premalo. Danas su nezaposleni zaista pravi stradalnici privatizacijskih prevara, pogrešaka i nedostataka. Oni su ugroženi i prikraćeni, njima su zatvorene mnoge mogućnosti obećanog boljitka. Zato su najpotrebniji naše djelotvorne kršćanske solidarnosti preko koje svjedočimo temeljnu dimenziju Evanđelja. Koja je, dakle, zadaća Crkve i nas kršćana s obzirom na ovu aktualnu problematiku?

Poblem rada ključ je cijelog društvenog pitanja kaže Ivan Pavao II. u enciklici *Laborem exercens* o ljudskom radu (br. 3). "Crkva smatra svojom zadaćom da svaki dan podsjeća na dostojanstvo i prava radnika, da žigoše okolnosti u kojima se krše i sa svoje strane pridonosi usmjeravanju tih promjena prema autentičnom razvitku čovjeka i društva"(LE, br. 1). Čitajući spomenuti dokument stječe se dojam da Crkva u Hrvatskoj ima poteškoća sa svojom ulogom da bude savjest društva te da ukazuje na nepravde i zauzima se za socijalno slabe i obespravljene među kojima je najbrojnija skupina nezaposlenih. Ona se susreće s prigovorima da u gospodarskim pitanjima nije kompetentna, da se politički svrstaje ili da je nedosljedna jer svojim praktičnim socijalnim ponašanjem nedovoljno pokazuje zauzetost za siromašne. I zaista dosadašnje su crkvene izjave i kritike s obzirom na socijalnu problematiku bile preopćenite i odveć načelne naravi. Dakako valja napomenuti da je Hrvatska biskupska konferencija 1996. osnovala Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve koji u kontekstu hrvatske gospodarske situacije kršćanima i javnosti treba posredovati socijalno učenje Crkve. Svojevremeno je dobro primljena izjava nadbiskupa Bozanića koji je svezu sumnjivih gospodarskih radnji i nepreciznih zakona nazvao "griehom struktura" i pozvao odgovorne da promijene tu nepravdu. Stanovitog odjeka imale su i neke izjave komisije "Justitia et pax" HBK. No izostala je značajnija kršćanska osjetljivost za ovu novu kategoriju siromaštva. Zašto Crkva, primjerice, još nije započela dijalog s radništvom i sa sindikatima? Što je s udrugama kršćanskih gospodarstvenika? Zašto biskupi ne angažiraju stručnjake kao savjetnike da ih uvedu u problematiku tranzicijskog gospodarstva

kako bi o tome mogli kompetentnije i konkretnije progovoriti? Ne bi li pojedine laičke strukovne udruge mogle kritički pratiti donošenje i promjene zakona za socijalno i gospodarsko područje procjenjujući ih kako potiču i omogućuju istinski razvoj pojedinca i društva? Konačno istraživanja su pokazala da među hrvatskim katolicima ima puno više spremnosti na solidarnost nego što je naš Caritas i druge ustanove organizirano uspijevaju usmjeriti prema potrebnima. Dakako, nije poslanje Crkve da rješava gospodarske probleme. Ali ona je pozvana da brani dostojanstvo čovjeka radnika i pridonosi cjelovitom i autentičnom razvitku pojedinca i društva. S obzirom na svu težinu i dramatičnost problema tolikih nezaposlenih moram reći da se naša Crkva više posvećuje svojim pitanjima unutarcrkvene konsolidacije a nedovoljno pridaje pozornost ovoj gorućoj društvenoj problematici.

Ovdje zaista treba snažnije buditi vjerničku socijalnu svijest i društvenu odgovornost ponajprije u našim župnim zajednicama. Kod mnogih je vjernika još uvijek vrlo prisutna privatizacija vjere bilo kao naslijeđe komunizma ili pak kao utjecaj sekularizacije, a slabo je razvijena svijest društvenog angažmana iz kršćanskog uvjerenja. Riječ Crkve u javnosti se s pravom mjeri i prosuđuje po onome kako se ona sama u praksi ponaša. Crkveno ukazivanje na odgovornost drugih da promiču opće dobro, nije uvjerljivo niti će puno pomoći ako izostaju barem mali koraci kršćanskog zauzimanja za moderne siromahe. Zato je danas prioritarna zadaća da u crkveno zakržljaloj i sputanoj vjeri otkrivamo i aktualiziramo njezine socijalne, društvene i političke dimenzije. Što više bude takvih svjesnih, formiranih i angažiranih vjernika tim će snažnija i prisutnija biti solidarizirajuća i nadahnjujuća snaga Evanđelja u hrvatskom društvu. Vrijeme je nove "maštovitosti ljubavi" (*Ulaskom u novo tisućljeće*, 50).

Nediljko A. Ančić